

Posudek oponenta disertační práce

Autor: Mgr. Martin Tůma
Téma: Prostá ekonomická újma
Školitel: prof. JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.
Oponent: doc. JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

I.

Výsledky práce

Předložená disertační práce pojednává o aktuálním a významném tématu. Autor v úvodu práce vhodně definuje cíle práce, které jsou vlastně spojeny s výzkumnými otázkami. Struktura práce je pak zaměřena na zodpovězení položených otázek, přičemž k tomuto zodpovězení v uspokojivé úrovni skutečně dochází. Práce tak přináší nejen popis relevantních problémů a přehled aktuální odborné diskuse o prosté ekonomické újmě, ale také a především kritickou analýzu dílčích otázek.

Autorovy úvahy týkající se vhodných interpretačních možností *de lege lata* a možných změn *de lege ferenda* jsou svojí povahou spíše základní; vhodnější by bylo, pokud by jim autor věnoval více prostoru a založil je na pečlivější konkrétní argumentaci. Sama kritická analýza tématu v nezanedbatelném rozsahu nedosahuje vědecké hloubky, kterou lze u disertační práce spravedlivě očekávat (srov. níže). Tyto výtky nicméně směřují k práci právě proto, že svým pojetím je v principu zdařilá. Skutečnost, že při hlubší analýze a důkladnějším kontextuálním přístupu by šlo o práci ještě lepší a přínosnější, práci nic neubírá na jejích dosažených kvalitách.

Autor je oponentovi znám z publikační činnosti i z jeho působení v advokacii a o autorově výborné orientaci v deliktním právu netřeba pochybovat. Předloženou práci pak prokazuje, že tématu rozumí a je obeznalý. Problematiku přitom nahlíží kriticky a neostýchá se ji jednoznačně hodnotit, což je třeba přivítat. Autor věnuje mnoho prostoru argumentačnímu podložení svých názorů, jakkoli analytická hloubka argumentace není vždy zcela uspokojivá a místy jde přeci jen spíše o hodnotové deklarace autora než o skutečnou argumentaci (opět srov. níže).

Doktorské studium slouží mj. k prokázání schopnosti a připravenosti k samostatné činnosti v oblasti výzkumu nebo k samostatné teoretické činnosti (srov. § 47 odst. 4 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách). Zvládnutí metod samostatné vědecké práce, dosahování nových

poznatků a jejich aplikace v příslušném právním vědním oboru se rovněž řadí mezi účely doktorského studia, které jsou ověřovány mj. v rámci státní doktorské zkoušky (srov. čl. 70 odst. 1 Pravidel pro organizaci studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v účinném znění). Základním požadavkem na disertační práci je její vědecká povaha. Jak uvádí Viktor Knapp, „[a]bychom mohli hovořit o skutečně vědecké práci a vědeckých poznatcích, je nutno přijít s něčím novým, nestačí pouhá kompilace, sebrání či uspořádání již známých poznatků“ (Knapp, V. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 21). Tato novost poznatků přitom musí být založena na kvalitní metodologii a relevantní analýze pojednávané problematiky. Jakkoli má předložená disertační práce v hloubce analýzy i přesvědčivosti závěrů určité dílčí mezery, výše uvedené požadavky jsou nepochybně naplněny.

II.

Aktuálnost zpracovaného tématu

Prostá ekonomická újma představuje v deliktním právu problém významný, z praktického hlediska bezprostředně relevantní, zároveň spojený i s řadou hlubších teoretických otázek. V českém právním prostředí nejde o problematiku zcela přehlíženou, avšak lze se domnívat, že jí dosud nebylo dopřáno doktrinální pozornosti, kterou by s ohledem na výše uvedené zasluhovala. Téma je proto aktuální a z hlediska svého teoretického i praktického významu pro účely disertační práce vhodné.

III.

Struktura práce – zvolené metody zpracování

Práce je zpracována na 153 stranách textu včetně úvodu a závěru (na počet znaků činí délka práce cca 183 normostran). Práce se tedy nachází při spodní hranici předepsaného rozsahu, což však samo o sobě samozřejmě nic nevyovídá o její kvalitě. Struktura práce je přehledná a logická, autor ji staví z doktrinálního hlediska korektně. Z obsahového hlediska by na některých místech bylo možné uvažovat o rozvětvenější struktuře (např. co se týče vztahu komparativní třetí kapitoly a čtvrté kapitoly obsahující kategorizaci přístupů k prosté ekonomické újmě, která je svojí povahou rovněž komparativní), na druhou stranu by tím mohla být ohrožena přehlednost, jíž se struktura práce vyznačuje a kterou je nutno hodnotit pozitivně. Práce je založena na metodě analytické a komparativní (především ve smyslu zahraniční komparace), využita je samozřejmě také deskripce.

IV.

Připomínky k textu

Práce představuje přehlednou kritickou analýzu tématu včetně souvisejícího odborného diskursu. Její kladné stránky jsou nastíněny výše, na tomto místě se proto oponent zaměřuje na bližší vysvětlení rovněž výše naznačených slabších aspektů.

Autor v práci často kritizuje limitaci náhrady újmy kritériem předvídatelnosti. Činí tak ovšem spíše zjednodušujícím a obecným způsobem. Pojednává ji např. typicky odděleně od příčinné souvislosti, a přestože se v práci rovněž zmiňuje (bez bližší analýzy) o konceptu adekvátní kauzality, předvídatelnost a příčinnou souvislost nespojuje – přitom český právní řád s předvídatelností újmy typicky pracuje jako se součástí právní příčinné souvislosti ve smyslu adekvátní kauzality. Sama kritika podmínky předvídatelnosti pak tuto skutečnost vůbec nereflektuje, kdy se autor mj. nezabývá některými stěžejními otázkami adekvátní kauzality. V práci (a zejména v kapitolách, v nichž se autor blíže zabývá předvídatelností) např. chybí diskuse nad otázkou vymezení pozorovatele, na základě jehož znalostí je předvídatelnost posuzována (resp. kritériem hypotetického optimálního pozorovatele *ex ante*)¹. Nutno říci, že autor v kapitole o ochranném účelu normy krátce ilustrativně představuje vybrané rozhodnutí Nejvyššího soudu, které v medicínskoprávním sporu (jenž samozřejmě není případem prosté ekonomické újmy, což ale autor ani netvrdí) používá kritérium předvídatelnosti následku pro hypotetického optimálního jednatelce (str. 128). Jde však jen o jedinou zmínku, na kterou není nijak dále navázáno. Autor se nevěnuje ani otázce pravděpodobnosti následku zakládající předvídatelnost,² bez které ovšem nelze o podmínce předvídatelnosti smysluplně hovořit. Autor sice klade otázku, „jak jsou případy situace nepředvídatelnosti újmy škůdcem (...) statisticky signifikantní“ (zejm. na str. 86), míní tím ovšem statistickou distribuci případů v binárním rozlišení předvídatelných a nepředvídatelných újem bez diskuse o tom, jaká újma je vlastně předvídatelnou.

V obecné rovině autor v práci výslovně nereflektuje některé základní principy deliktního práva, jichž se přitom ve své argumentaci mnohdy jednoznačně dotýká, zejména pak skutečnost, že náhrada újmy ve své podstatě představuje soubor výjimek ze zásady *casum sentit dominus*³. Jestliže se autor namnoze ptá, jak může být zatížení poškozeného prostou ekonomickou újmou považováno za spravedlivé, jde ve skutečnosti často spíše o řečnickou otázku, pokud je jen omezeně doplněna analýzou podstaty a základních principů deliktního práva.

Podobně se autor dotýká i některých názorů vycházejících z prostředí ekonomické analýzy práva (např. na str. 95), aniž by je zařazoval do relevantního kontextu či konfrontoval s některými tradičními koncepty, které jsou v kontinentálním deliktním právu určující (např. vyrovnávací spravedlnost⁴ či zásada plné náhrady,⁵ kterou autor přitom na jiném místě práce v obecné rovině představuje).

¹ K tomu např. DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. *Kauzalita v civilním právu se zaměřením na medicínskoprávní spory*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 92-93. ISBN 978-80-87439-27-2, nebo v klasické právní literatuře TILSCH, Emanuel. O příčinném spojení v právu soukromém. In: *Pocta podaná českou fakultou právníkou panu Dr. Ant. rytíři Randovi k sedmdesátým narozeninám dne 8. července 1904*. Praha: Bursík & Kohout, 1904, s. 287 a násl.

² Srov. např. KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Právo obligační*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 312. ISBN 978-80-7478-410-1, TRAEGER, Ludwig. *Der Kausalbegriff im Straf- und Zivilrecht*. Zugl. e. Beitr. zur Auslegung des B.G.B. Marburg: Elwert, 1904 – XI, s. 159 a násl.

³ Srov. např. KOZIOL, Helmut. *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2012, s. 1-2. ISBN 978-3-902638-85-4.

⁴ Srov. např. její reflexi v podobě principu oboustranného ospravedlnění právních následků v BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien, New York: Springer, 1996, s. 92 a násl. ISBN 978-3211827529.

⁵ Která vyplývá *a contrario* např. již z čl. 10:401 PETL.

Spíše na okraj lze uvést rovněž to, že v kapitole o funkcích náhrady újmy autor rozlišuje mezi represivní a sankční funkcí náhrady újmy, aniž by je smysluplně rozlišil, přičemž represivní funkci připouští, zatímco sankční zcela odmítá. Takový přístup není bez jasného vymezení obou funkcí možný, nadto a především je autor ve svém hodnocení zjednodušující a pomíjí i v českých poměrech obšírnou diskusi, která je na toto téma vedena⁶. Jistě nejde o otázku stěžejní pro téma disertační práce, pokud ji však autor již otevírá, měl by tak učinit způsobem, který nebude pro čtenáře matoucí.

Na základě výše uvedeného oponent konstatuje, že disertant pracuje s relevantní literaturou týkající se přímo tématu prosté ekonomické újmy, představuje rozdílné názory a kriticky je konfrontuje a komentuje. Jistou slabinou práce nicméně je, že autor ve svém kritickém komentáři povětšinou nejde hlouběji za tuto úroveň bezprostřední diskuse o prosté ekonomické újmě a ve větším rozsahu se nezabývá koncepty, instituty a diskusemi, které se jí sice netýkají výslovně, ale jejichž analýza by mohla být o to přínosnější. Výjimkou je zejména ochranný účel normy, jemuž se autor poměrně podrobně a vhodně věnuje v rozsahu celé jedné kapitoly.

Teprve kdyby autor přistoupil k vědecké analýze naznačených (někdy i nesamozřejmě) souvisejících konceptů, přinesl by diskursu o prosté ekonomické újmě skutečně a bez dalšího nové podněty a závěry. Práce naproti tomu spíše představuje již probíhající diskusi z pohledu autora, který argumentuje zpravidla ve prospěch širšího nahrazování prosté ekonomické újmy, avšak mnohdy bez větší argumentační hloubky. Autorovy původní komentáře jsou až příliš často zkrátka hodnotovou deklarací založenou na obecném autorově přesvědčení, že deliktní právo má chránit především poškozeného a že relativně široké nahrazování prosté ekonomické újmy se autorovi jeví být spravedlivým. Tím oponent rozhodně nechce říci, že by autor nepřinášel relevantní argumenty; zároveň je třeba pozitivně ocenit, že je disertační práce prostoupena autorovými kritickými poznámkami a hodnocením. Vědecká úroveň jeho kritiky nicméně variuje a v některých oblastech je spíše mělká.

Autor prokázal orientaci v právních předpisech, judikatuře (včetně zahraniční) i odborné literatuře. Relevantně jsou zastoupeny rovněž prameny anglickojazyčné a německojazyčné. S ohledem na rozsah a význam komparativní kapitoly by snad bylo možné očekávat větší zastoupení odborné literatury a právních předpisů z některých zemí hovořících jiným než anglickým či německým jazykem (např. z Francie, nebo Španělska), nejde však o chybu v pravém smyslu.

V.

⁶ Z diskursu o sankční funkci náhrady újmy (pomineme-li rozsáhlý diskurs zahraniční) lze zmínit mj. např. KÜHN, Zdeněk. Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci? In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil a kol. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 204-205. ISBN 978-80-7380-265-3, JANEČEK, Václav. Funkce náhrady škody. In GERLOCH, Aleš, BERAN, Karel a kol. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, ISBN 978-80-7502-058-1, nebo ŽIVĚLOVÁ, Alexandra. Umožňuje nový občanský zákoník přiznat v řízení o náhradě nemajetkové újmy punitive damages? *Bulletin advokacie*. 2016, č. 4.

Jazyková a grafická úroveň

Z formálního hlediska je práce zpracována v odpovídající kvalitě. Její struktura je přehledná, poznámkový aparát je přiměřeně kvalitní, citace odpovídají citační normě, právní terminologii autor užívá správně. Ze stylistického hlediska se v práci místy objevují formulace pro odborný text nevhodné až hovorové. Na některých místech se v práci objevují překlepy, byť spíše jen zřídka. Práce nicméně na formální úrovni odpovídá požadavkům kladeným na disertační práci.

VI.

Otázky k obhajobě

Je možné překonat Vaši kritiku podmínky předvídatelnosti újmy vhodným nastavením pravděpodobnosti vzniku újmy, která již zakládá její předvídatelnost, popřípadě vhodným nastavením kritéria pozorovatele, podle jehož znalosti světa předvídatelnost posuzujeme?

Rozvedte prosím blíže Váš návrh na vhodnější přístup k nahrazování prosté ekonomické újmy *de lege ferenda*, a to i ve světle bodu IV tohoto posudku.

VI.

Doporučení

Práce splňuje požadavky kladené na práci disertační. Doporučuji ji proto k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce. V případě úspěšné obhajoby doporučuji udělení titulu Ph.D.

V Praze dne 10. 3. 2024

Petr Šustek